

УНІВЕРСИТЕТ КОРОЛЯ ДАНИЛА

**Кафедра богослов'я та суспільствознавчих дисциплін
імені Академіка УАН Івана Луцького**

Робоча програма навчальної дисципліни Канонічне право

ОБОВ'ЯЗКОВА ДИСЦИПЛІНА

Освітньо-професійні програми першого рівня вищої освіти
за спеціальностями 081 «Право», 041 «Богослов'я»

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри богослов'я та суспільствознавчих дисциплін імені Академіка УАН Івана Луцького гуманітарного факультету університету 30 серпня 2018 року (протокол № 1).

Завідувач кафедри
кандидат філософських наук,
ліценціат теології
_____ О.І. Савчук
30.серпня 2018 р.

Вступ

Предметом вивчення навчальної дисципліни є поняття, норми, структура, інститути церковного права.

Міждисциплінарні зв'язки

Дисципліна «Канонічне право» знаходиться у тісному зв'язку з іншими навчальними дисциплінами, перш за все із філософією, релігієзнавством, історією державно-церковних відносин та історією держави та права в Україні, тощо.

При вивченні дисципліни студенти і повинні активно використовувати знання з історії християнства від найдавніших часів до сьогодення в контексті історії становлення церковного права. Основний акцент зроблено на церковно-правничих та історично-суспільних проблемах християнського і впливу його на суспільство, а також на розкритті та адаптації історичних здобутків церковного правознавства та його впливу на сучасне міжконфесійне спілкування і суспільні процеси в Україні. Відповідно до цього, навчальний курс побудований за модульним принципом, тематична структура якого відповідає основним парадигмам історичного розвитку християнства в контексті канонічного права і їх впливу на суспільно-релігійні проблеми сучасності.

Програма навчальної дисципліни складається з таких розділів:

1. Канонічне право як наука. Основні поняття і категорії. Історичні етапи формування каноністики.
2. Характеристика біблійного канону. Церква як інститут творення канонів. Релігійно-теологічне обґрунтування каноністики.
3. Канонічне право у системі церковно-державних відносин. Внутрішня структура канонічного права. Інститут шлюбу в канонічному праві.

Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Канонічне право» є закріплення, розширення та поглиблення знання у майбутніх фахівців ступеня вищої освіти «Бакалавр» основних аспектів буття канонічної правової системи, яка генерується християнською церковною спільнотою.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Канонічне право» є творче самостійне засвоєння студентами прикладних питань з навчального курсу «Канонічне право». Під час виконання семінарських завдань студенти повинні продемонструвати знання найважливіших засад, фактів, релігійно-юридичних і суспільно-церковних позицій і процесів у світовому християнстві; показати вміння виявляти аналітичний підхід і причинно-наслідкові зв'язки при характеристиці релігійно-суспільних процесів в сучасному світі загалом; давати об'єктивну характеристику церковно-теологічної та юридичної парадигми церкви на основі використання конкретних фактологічних здобутків канонічного права; здійснювати порівняльний аналіз доктрин головних християнських конфесій в контексті суспільно-релігійних впливів суспільно-юридичних положень і робити узагальнення та відповідні висновки щодо суспільного й екуменічного

значень канонічного права.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні **знати:**

- матеріал, пов'язаний з правничим вченням головних релігій світу, зокрема, християнства;
- основні відомості про походження, історичний розвиток та теологічно-юридичні особливості християнського віровчення;
- функції та зміст канонічного права в християнській релігійно-культовій діяльності;
- роль і особливості складових канонічного права в українському християнстві;
- генезис, історію становлення і зміст канонічного права Церкви;
- матеріал, пов'язаний зі змістом та функціонуванням канонічного права;
- основні положення канонічного права і його загальноцерковні та суспільні наслідки;
- суспільно-історичні, церковно-теологічні та юридичні передумови і суть канонічного права на прикладі Католицької церкви;
- зміст і канонічно-теологічні наслідки церковного публічного права;
- роль церковного права у розв'язанні церковно-суспільних і міжнародних проблем сучасності.

вміти:

- застосувати знання канонічного права у практичній релігієзнавчій, освітньо-виховній та культурній діяльності;
- володіти історично-юридичним, теологічним та релігієзнавчим інструментом для розпізнавання особливостей і форм суспільно-правової діяльності Церкви;
- орієнтуватися в католицькій церковно-правничій доктрині та міжнародному церковному праві;
- розпізнавати значення і місце канонічного права в сучасному міжконфесійному екуменічному діалозі, зокрема в Україні, для його поглиблення між основними українськими християнськими конфесіями;
- застосовувати знання про суспільно-юридичну суть католицького канонічного права при вивченні інших предметів релігієзнавства, які розглядають як теоретичні, так і прикладні питання релігієзнавства;
- вміти тлумачити та застосовувати з виховною і просвітницькою метою знання про канонічне право Церкви.
- застосовувати набуті практичні знання у практичній діяльності, враховуючи конфесійні особливості сучасної України;
- характеризувати з релігійно-правничих позицій засадничі складові християнської теології;
- застосовувати знання про християнське церковне право для реалізації екуменічного міжконфесійного діалогу, зважаючи на сучасний стан релігійної карти України;
- вміти тлумачити та застосовувати з виховною і просвітницькою метою знання про зміст та сутнісне наповнення церковного права.

2. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Шифр та найменування галузі знань, код та найменування спеціальності, ступінь вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів ESTS – 1,5	Галузі знань: 08 «Право», 04 «Богослов'я»	Нормативна (за вибором)	
Кількість розділів – 3	Спеціальності: 081 «Право», 041 «Богослов'я»	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 144		3-й	3-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи – 2	Ступінь вищої освіти: бакалавр	Лекції	
		6 год.	6 год.
		Практичні, семінарські	
		42 год.	6 год.
		Самостійна робота	
96 год.	-	Вид контролю: залік	

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 1/1

для заочної форми навчання – 1/1

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Поточне оцінювання студентів на семінарських заняттях здійснюється за чотирибальною шкалою, де «2» - незадовільно; «3» - задовільно; «4» - добре; «5» - відмінно.

Підсумковий контроль у вигляді екзамену проводиться у тестовій формі і оцінюється відповідно до шкали оцінювання знань студентів за ЄКТС

Шкала в балах	Національна шкала	Шкала ЄКТС
90-100 балів	5 «відмінно»	A
80-89 балів	4 «дуже добре»	B
65-79 балів	4 «добре»	C
55-64 бали	3 «задовільно»	D
50-54 бали	3 «достатньо»	E
35-49 балів	2 «незадовільно»	FX
1-34 бали	2 «неприйнятно»	F

МЕТОДИ НАВЧАННЯ ТА ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

У процесі викладання навчальної дисципліни для активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів передбачене застосування як активних, так і інтерактивних навчальних технологій, серед яких: лекції проблемного характеру, міні-лекції, робота в малих групах, семінари-дискусії, мозкові атаки, кейс-метод, презентації, метод проектної роботи.

Діагностика (моніторинг і перевірка) результатів навчання здійснюється шляхом виконання студентами:

- 1) тестових завдань;
- 2) написанням есе;
- 3) презентацій і виступів на наукових заходах;
- 4) підсумкового екзамену у тестовій формі.

• **Словесні**

Розповідь-пояснення використовується під час навчання студентів на протязі лекції. За метою виділяються такі види розповіді: розповідь-вступ, розповідь-повість, розповідь-висновок. Ефективність зазначеного методу залежить головним чином від уміння викладача розповідати, дохідливості та доступності інформації, від поєднання його з іншими методами навчання.

Бесіда – це діалог між викладачем та студентом, який дає можливість за допомогою цілеспрямованих і вміло сформульованих питань спрямувати студента на активізацію отриманих знань. Саме з допомогою їх викладач активізує діяльність студентів, ставлячи їм запитання для розмірковування, розв'язання проблемної ситуації.

Лекція служить для пояснення теми; її типовими ознаками, є тривалість запису плану та рекомендованої літератури, уведення та характеристика нових понять, розкриття та деталізація матеріалу, завершальні висновки викладача, відповіді на запитання.

• **Наочні методи**

Ілюстрація – допоміжний метод при словесному методі, її значення полягає в яскравішому викладенні та показі власної думки.

Демонстрація характеризується рухомістю засобу демонстрування, наприклад, демонстрація навчальних фільмів.

• **Навчальна робота під керівництвом викладача** – самостійна робота. До неї належать написання рефератів, самостійні письмові роботи, контрольні роботи, написання тестів.

Контроль

Перевірка глибини засвоєння знань, рівня сформованості навичок та умінь студентів відбувається у формі поточного, проміжного та підсумкового видів контролю.

Поточний контроль здійснюється через оцінювання усних відповідей щодо проблем для обговорення, передбачених планом семінарських занять,

виконання процесуальних документів на практичних заняттях, а також шляхом:

- проведення експрес-опитувань,
- тестування,
- підготовки доповідей і рефератів,
- написання самостійних і контрольних робіт.

При оцінюванні враховується глибина теоретичних знань та практичних навичок студентів, курсантів чи слухачів і вміння застосовувати їх на практиці.

Проміжний контроль передбачає перевірку рівня засвоєння студентами теоретичного і практичного матеріалу модулів і здійснюється в межах семестру наприкінці планового вивчення спецкурсу.

Підсумковий контроль проводиться у формі заліку після закінчення вивчення навчальної дисципліни.

Програма навчальної дисципліни

Змістовний модуль 1. Канонічне право як наука. Основні поняття і категорії. Історичні етапи формування каноністики.

Тема 1 Об'єкт і предмет канонічного права. Загальна характеристика еклезіологічної та юридичної складових.

Визначення канонічного права як складової частини церковного законодавства. Значення терміна « канон » у різних сферах життєдіяльності людини. Поділ канонічного права на загальне і приватне. Об'єкт канонічного права. Предмет канонічного права. Еклезіологічна складова системи канонічного права. Юридична складова системи канонічного права. Методи канонічного права. Принципи канонічного права. Особливості норм канонічного права.

Тема 2. Понятійно-категоріальний апарат канонічного права.

Загальнофілософські категорії канонічного права. Загальноправові та еклезіоправові категорії канонічного права. Загальнонаукові та конкретно наукові поняття канонічного права. Психологічні категорії та поняття канонічного права. Релігійні категорії та поняття канонічного права. Теологічні категорії і поняття канонічного права. Категорія віри у канонічному праві. Поняття канонічної норми. Функції канонічного права. Співвідношення понятійно-категоріального апарату канонічного права.

Тема 3. Головні історичні етапи формування каноністики.

Загальна характеристика епохи «старого» канонічного права. Загальна характеристика епохи «нового» канонічного права. Загальна характеристика епохи «новітнього» канонічного права. Міланський едикт як визначальна подія епохи «старого» права. Загальна характеристика Декрету Граціана. Значення першого історичного етапу для формування каноністики.

Характерні риси класичної каноністики. Характерні риси новітньої каноністики.

Змістовний модуль 2. Характеристика біблійного канону. Церква як інститут творення канонів. Релігійно-теологічне обґрунтування каноністики.

Тема 4. Сутність біблійного канонічного законодавства.

Завіт у біблійно- канонічному законодавстві: значення поняття. Умови завіту з Авраамом. Десять заповідей як основа старозавітного закону. Загальна характеристика структури Старого Завіту. Історичні передумови виникнення Нового Завіту. Загальна характеристика структури Нового Завіту. Суть і значення євангельського канону. Місце Діянь та Послань апостолів у новозавітному каноні. Порівняльний аналіз Старого і Нового Завіту. Система санкцій у Старому Завіті.

Тема 5. Церква як важливий інституційний чинник соціальної структури суспільства.

Канонічні ознаки церкви. Особливості ієрархічного устрою церкви. Біблійне розуміння церкви. Православне трактування церкви. Католицьке трактування церкви. Протестантське трактування церкви. Суб'єктивне

розуміння церковного права. Об'єктивне розуміння церковного права. Ідеальне розуміння церковного права. Формальне розуміння церковного права. Мораль як основа церковних канонів.

Тема 6. Релігійно-теологічне обґрунтування канонічного права.

Релігійно-теологічне обґрунтування канонічного права у протестантизмі. Благодать як підстава канонічного закону у католицизмі. Есхатологія як складовий елемент канонічного закону у католицизмі. Канонічний закон як функція церкви. Канонічно-еклезіологічна формула Філіпса. Підходи італійської світської каноністики. Підходи представників Наваррської школи. Канонічна система В. Бертрамса. Канонічна система П. Уцінга. Канонічна система К. Мерсдорфа.

Змістовний модуль 3. Канонічне право у системі церковно-державних відносин. Внутрішня структура канонічного права. Інститут шлюбу в канонічному праві.

Тема 7. Конституційні елементи канонічного права.

Державна політика незалежної України щодо релігії та церкви. Відновлення конституційних засад міжконфесійних відносин в Україні. Правова систематизація церковних законів. Конституційні підвалини системи канонічного права. Корпоративне право римського зразка. Корпоративне право германського зразка. Поняття церковної юрисдикції. Поширення церковної юрисдикції. Поділ церковної юрисдикції. Загальні еклезіологічні норми канонічного права.

Тема 8. Структурно-правові елементи канонічного права.

Адміністративні акти канонічного права. Принципи східного канонічного права. Нова система канонічного права. Канонічне спадкоємне право. Канонічне договірне право. Канонічне право власності. Церковне управління і нагляд. Майнові права церкви. Утримання духовенства. Розпорядження церковним майном. Церковне майнове право.

Тема 9. Шлюбно-сімейна каноністика.

Поняття шлюбу і його мета. Сутність шлюбу і його мета. Шлюбне законодавство. Таємниця укладення шлюбу. Перешкоди для укладення шлюбу. Форма укладення шлюбу. Поняття змішаних шлюбів. Загальні принципи уневажнення шлюбу. Особливості реєстрації шлюбу. Шлюбні процеси у канонічному праві.

Структура залікового кредиту (тематичний план)

Назви розділів і тем	Кількість годин										
	денна форма					заочна форма					
	Всього	у тому числі				Всього	у тому числі				
		л	п	с	с.р.		л	п	с	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
Розділ 1. Канонічне право як наука. Основні поняття і категорії. Історичні											

етапи формування каноністики.										
Тема 1. Об'єкт і предмет канонічного права. Загальна характеристика еклезіологічної та юридичної складових	22	2	2	2	16	4	2		2	
Тема 2. Понятійно-категоріальний апарат канонічного права.	24	0	6	2	16	4	2		2	
Тема 3. Головні історичні етапи формування каноністики.	26	0	10	0	16	0	0	0	0	
Разом за розділом 1	72	2	18	4	48	12	6	0	6	
Розділ 2. Характеристика біблійного канону. Церква як інститут творення канонів. Релігійно-теологічне обґрунтування каноністики.										
Тема 4. Сутність біблійного канонічного законодавств	20	2	6	0	12					
Тема 5. Церква як важливий інституційний чинник соціальної структури суспільства.	16	0	4	0	12					
Тема 6. Релігійно-теологічне обґрунтування канонічного права	18	0	4	2	12					
Разом за розділом 2	72	4	18	2	48					
Розділ 3. Канонічне право у системі церковно-державних відносин. Внутрішня										

структура канонічного права. Інститут шлюбу в канонічному праві.										
Тема 7. Конституційні елементи канонічного права.	18	2	4	0	12					
Тема 8. Структурно- правові елементи канонічного права.										
Тема 9. Шлюбно- сімейна каноністика.										
Разом за розділом 3 Залік	72	4	18	2	48					
Усього годин	144	6	36	6	96	12	6	0	6	

Рекомендована література

1. Абетка християнської науки і обряду. – Івано-Франківськ: Вид-во ІФТА, 2012. – 339 с.
2. Академічне релігієзнавство: Підручник / За ред. А.М. Колодного. – К., 2016. – 431 с.
3. Архиепископ Мирослав Марусин. Божественна Літургія. – Рим, 1992.
4. Бодак В.А. Релігійна обрядовість в її соціальних вимірах. – К.: Гнозис, 2000.
5. Бойчук Б.В., Кияк С.Р., Коваль І.М., Миронюк І.Ф., Юсипчук Ю.В. Галицькі іконостаси і церковна археологія. – Івано-Франківськ: МістоНВ, 2012.
6. Бучинський Б. Змагання до унії руської церкви з Римом в р. 1498-1506 // Записки Українського наукового товариства в Києві. – К., 2015 – Кн. IV. – С. 100-136.
7. Ваврик М. Флорентійські унійні традиції в Київській митрополії 1450- 60 рр. // Записки ЧСВВ. – Львів, 2015. – Т. IV. – Вип. 3-4. – С. 329-362.
8. Василів П. Перший Нікейський Собор. Історичні передумови та його богословсько-філософський контекст. Правила Отців Першого Нікейського Собору. - Львів: Місіонер, 2009.
9. Василів Р. Концепція Церкви у Київського митрополита Петра Могили. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2004.
10. Владика Андрій Сапеляк. Українська церква на II Ватиканському Соборі. – Л.: Стрім, 2016.
11. Владика Софрон Мудрий. До питання вдосконалення правового забезпечення діяльності Української Греко-Католицької Церкви в Україні // Релігія і закон: проблеми правового врегулювання державно- церковних відносин. – К.: ВІП, 2002. – С. 120-125.
12. Владика Софрон Мудрий. Значення Галицької митрополії і Церкви в історії України // Київська Церква. – 2002. – № 2-3. – С. 20-22.

13. Владика Софрон Мудрий, ЧСВВ. Нарис історії церкви в Україні. – Івано-Франківськ: 2009.
14. Водопівець І. Еклезіологія. – Львів: Свічадо, 2015.
15. Головащенко С. Історія Церкви. – Львів. – 2015
16. Головащенко С. Історія християнства. – К.: Либідь, 2013.
17. Гречко І. Роля християнства в побудові демократичного суспільства // Патріархат. – 2007. – № 4. – С. 9-12.
18. Гудінг Д., Леннокс Д. Людина та її світогляд: у пошуках істини і реальності. – Львів: МБФ, 2008. 29
19. Гудзяк Б. Криза і реформа: Київська митрополія, царгородський патріархат і генеза Берестейської унії. – Львів: Інститут Історії Церкви ЛБА, 2000.
20. Декларація про відносини церкви до нехристиянських релігій „В наші часи“ – „Nostra aetate” // Документи Другого Ватиканського Собору. Конституції, декрети, декларації. – Львів: Свічадо, 2015. – С. 305-310.
21. Декларація про релігійну свободу „Гідності людської“ – „Dignitatis humanae” // Документи Другого Ватиканського Собору. Конституції, декрети, декларації. – Львів: Свічадо, 2015– С. 375-392.
22. Декрет про пастирський уряд єпископів у Церкві „Христос – Господь“ – „Christus Dominus” // Документи Другого Ватиканського Собору. Конституції, декрети, декларації. – Львів: Свічадо, 2015. – С. 211-245.
23. Декрет про служіння і життя пресвітерів „Пресвітерського чину“ – „Presbyterorum ordinis” // Документи Другого Ватиканського Собору. Конституції, декрети, декларації. – Львів: Свічадо, 2015. – С. 449-497.
24. Декрет про засоби суспільного повідомлення „З-поміж подиву гідних“ – „Inter mirifica” // Документи Другого Ватиканського Собору. Конституції, декрети, декларації. – Львів: Свічадо, 2015. – С. 61-74.
25. Декрет про Східні католицькі церкви „Східних Церков” – „Orientalium Ecclesiarum” // Документи Другого Ватиканського Собору. Конституції, декрети, декларації. – Львів: Свічадо, 2015. – С. 171-186.
26. Димид М. Попередні сесії Патріаршого Собору та внесок Єпархіальних Соборів // Документи єпархіальних соборів Української Греко- Католицької Церкви (2001-2002). – Львів: Секретаріат Патріаршого Собору, 2002. – Т. 1. – С. 11-53.
27. Дисциплінарне релігієзнавство. Колект. монографія. За ред. А. Колодного. – К., 2010.
28. Лотоцький О. Українські джерела церковного права. – Варшава, 1931. 65. Луб І. Значення Замойського синоду в історії Унії // Добрий Пастир. – Станіслав – Перемишль, 1932. – Ч. 4. – С. 273-282.
29. Боровой Д. Д. Каноническое (церковное) право как нормативная система социально-правового регулирования: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. – Ставрополь, 2004. – 29 с.
30. Догматичне богослов'я Католицької церкви. – Л.; Стрім, 2014.
31. уворов Н. С. Учебник церковного права / Под ред. и с предисл. В. А. Томсинова – М.: Зерцало, 2004. – 504 с.
33. Документи Патріаршого Собору Української Греко-Католицької Церкви (30 червня – 4 липня 2002 р.). III-я сесія: „Ісус Христос – джерело відродження українського народу”. – Львів: Секретаріат Патріаршого Собору, 2002.
34. Душпастирська конституція про церкву в сучасному світі „Радість і надія” – „Gaudium et spes” // Документи Другого Ватиканського Собору. Конституції, декрети, декларації. – Львів: Свічадо, 2015. – С. 499-619.
35. Єпископ Софрон Мудрий. Публічне право церкви і конкордати. – Івано- Франківськ: Вид-во ІФТА. – 2002.
36. Єпископ Софрон Мудрий. Короткий коментар Кодексу Канонів Східних Церков. Вибрані титули. – Івано-Франківськ: Вид-во ІФТА, 2002.

37. Жужек І. Аналітичний показчик Кодексу Канонів Східних Церков. – Рим – Львів, 1993. 38. Іван Павло II. Пам'ять та ідентичність. Бесіди на зламі століть. – Львів: Літопис, 2005.
39. Кардинал Йозеф Гьофнер. Християнське суспільне вчення. – Львів: Свічадо, 2002.
40. Кардинал Йосиф Ратцінгер. Богослов'я літургії // Календар „Місіонаря“ на 2006 рік. – Львів: Місіонар, 2006. – С. 107-118.
41. Кардинал Йосиф Ратцінгер. Примат, єпископат і апостольське наступництво // Календар „Місіонаря“ на 2006 рік. – Львів: Місіонар, 2006. – С. 85-102.
42. Карташев А.В. Вселенские соборы. – Клин: Фонд «Христианская жизнь», 2002.
43. Каськів О. Історично-юридичний розвиток партикулярного права Української Греко-Католицької Церкви у світлі Кодексу Канонів для Східних Церков. – Рим, 2000.
44. Катехизм Католицької Церкви. – Львів: Синод Української Греко-Католицької Церкви, 2002.
45. Катехизм Католицької Церкви: Компендіум. – Львів: Свічадо, 2008.
46. Катехизм Української Греко-Католицької Церкви: Христос наша Пасха. Львів: Свічадо, 2011.
47. Катрій Ю. Наша християнська традиція. – Нью-Йорк – Рим: Вид-во отців василіян, 1988. 48. Катрій Ю. Наш східний обряд – священна традиція нашої Церкви й народу // Календар „Світла“ на Божий 2000 ювілейний рік. – Торонто – Львів: Місіонар, 2000. – С. 45-47.
49. Современное католическое богословие. Хрестоматия / Под ред. Хейза М.А., Джирона Л. / Пер. с англ. (Серия «Современное богословие»). – М.: Библиейско-богословский институт св. апостола Андрея, 2007.
50. Катрій Ю. Український народ і його тисячолітня культура // Календар „Світла“ на Божий 2000 ювілейний рік. – Торонто – Львів: Місіонар, 2000. – С. 135-137.
51. Кияк С. Єпископ Григорій Хомишин – творець культово-обрядових засад духовності українського католицизму // Історія релігій в Україні: Науковий щорічник. – Львів: Логос, 2005. – Кн. 2. – С. 94-101.
52. Костюк П. Соціальна доктрина церкви. Короткий нарис: джерела – енцикліки – основні поняття. – Івано-Франківськ: Вид-во ІФТКДІ, 1996.
53. Яроцький П. Етноконфесійна самобутність і сакральна самоцінність східного обряду у київському християнстві: історичний екскурс і сучасні рефлексії // Київська традиція і східний обряд в Українському християнстві. – Київ – Тернопіль: Рада, 2004. – С. 25-32.
54. Яроцький П. Католицизм на українських землях // Історія релігій в Україні: У 10 т. – Київ – Дрогобич: Коло, 2003. – Т. 10: Релігія і церква років незалежності України. – С. 165-187.
55. Кияк С. Український католицизм – церковно-обрядовий аспект // Українське релігієзнавство. – 2004. – № 2 (30). – С. 96-105.
56. Конфесіологія релігії. Колективна монографія. За наук. ред. професорів А. Колодного і Л. Филипович // Українське релігієзнавство. – Київ, 2009.
57. Ліберо Д. Церковне право / Пер. з нім. Н. Щигловської. – Львів: Свічадо, 2001.
58. Кодекс Канонів Східних Церков. – Рим: Вид-во отців василіян 2016.
59. Практичне релігієзнавство. Колективна монографія. За редакцією професорів А. Колодного і Л. Филипович. – Київ: Українська конфедерація журналістів та Українська асоціація релігієзнавців, 2012.

Інтернет-ресурси:

- <http://www.president.gov.ua>. – офіційний веб-сайт Президента України.
<http://www.portal.rada.gov.ua> – офіційний веб-сайт Верховної Ради України.
<http://www.kmu.gov.ua> – офіційний веб-сайт Кабінету Міністрів України.
<http://www.gp.gov.ua> – офіційний веб-сайт Генеральної прокуратури України.
<http://www.minjust.gov.ua> – Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України.
<http://www.nbuv.gov.ua> – Національної бібліотеки України ім. В.І.Вернадського.